

el-Mütenebbî ve Nef'î'nin Fahriyelerinde “Ben”in Tezâhürü *

DERYA ADALAR SUBAŐI **

The Case of Self in the Fahries of Al-Motenabbi and Nef'i

Ö Z E T

Abbasiler dönemi Arap edebiyatının hicri 4. Yüzyılda yaşamış şairlerinden el-Mütenebbî (d.303/915-öl.354/965) ve 17. Yüzyıl divan edebiyatının önemli şairlerinden Nef'i (d.?./öl. 1044/1635) yaşadıkları dönemin edebî çevrelerinde gerek farklı kişilikleri, gerek fahriyeleri ve şiirsel üsluplarıyla dikkat çeken iki şairdir. el-Mütenebbî, Abbasiler dönemi Arap edebiyatının önde gelen temsilcilerinden biri olup genellikle medih ve fahriye türü şiirleriyle ün kazanmuştur. Nef'i de 17. Yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen şairlerinden olup medih, fahriye ve hiciv türü şiirleriyle tanınmaktadır. Nef'i, açık sözlüğü, gururu, sert tabiatı, kendine güveni ve kendini herkesten üstün görmesi bakımından el-Mütenebbî ile benzerlik taşımaktadır. Bu benzerliğin varlığı, çeşitli kaynaklarda ve Nef'i hakkında yapılan akademik çalışmalarda dile getirilmektedir. Ancak bu çalışmalarda söz konusu benzerliğin mahiyetinin ne olduğuna dair örneklerle desteklenmiş her hangi bir bilgi verilmemektedir. Bu bağlamda bir inceleme yapmak amacıyla çalışmada her iki şairin fahriye türü kasidelerinden seçilen benzer anlamlı bazı beyitler incelenecektir. Bu kasideler arasındaki benzerlik ilişkisi Mütenebbî'nin Arapça divanı ve Nef'i'nin Türkçe divanının taranması neticesinde ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELE R

Nef'i, divan şiiri, el-Mütenebbî, Arap şiiri, fahriye.

ABSTRACT

al-Mutanabbi (born 303/915-death 354/965), one of the well-known poets of Arab literature of the Abbasid period who lived in 4th century and Nef'i (born?-death 1044/1635), one of the important poets of 17th century Divan literature are two poets that attract attention in the literary circles of the period they lived, with their different personalities, honorary and poetic styles. Mutanabbi is one of the leading representatives of Abbasid period of Arab literature, became famous for his praising and self-praising poems. Nef'i is also one of the leading poets of Turkish literature, known for his poems in praising, self-praising and satirical genres of poetry. Nef'i is similar to al-Mutanabbi in terms of both clear vocabulary and pride, harsh nature, self-confidence, and seeing himself superior to everyone else. The existence of this similarity is stated in some sources and it is also mentioned in academic studies about Nef'i. However, these studies do not provide any information about the nature of the similarity in question. In this context, the honorary odes of both poets will be examined in this study in order to make a research. The similarity relationship between these odes will be tried to be revealed through couplets with similar meaning selected as a result of scanning the Arabic divan of al-Mutanabbi and the Turkish divan of Nef'i.

KEYWORDS

Nef'i, Divan poetry, al-Mutanabbi, Arab Poetry, self-praising qasides.

* Makalenin Geliş Tarihi: 22.02.2021 / Kabul Tarihi: 02.05.2021.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (adalar@ankara.edu.tr), Orcid Id: 0000-0002-3308-1295.

Giriş

İnsan doğası gereği kendini sevmekte ve çoğu zaman da başkalarıyla karşılaştırmaktadır. Bu sırada eksikliklerini görmeksizin kendinde gördüğü iyi yönler dolayısıyla başkalarından üstün olduğunu hissetmektedir. Böylece kötü yönlerini göstermeden veya bu yönleri güzelleştirerek yetenek, yücelik ve faziletlerini öne çıkarmaktadır (Fahuri 1998:5). Sözlükte “övünmek, hasletlerinden ve geçmişteki başarılarından övgüyle bahsetmek” anlamına gelen *fahr* kelimesi, edebiyat terimi olarak şâirlerin kendilerinden, kabile, soy sop, hasep nesep, inanç, din, mezhep ve meşreplerinden, edebî ve siyasî güçleriyle şiirdeki ustalık, yetenek ve faziletlerinden, hatta kılıç, zırh, at ve özellikle deve gibi şahsî mal ve eşyalarından veya uzun ömürleriyle hayat tecrübelerinden övünerek söz ettikleri şiir türünü ifade eder (Öznurhan, 2006: 149, Durmuş, 1995:79). Bu şiir türü nasıl ortaya çıkmıştır diye düşünüldüğünde akıllara Cahiliyye dönemi Araplarının sürekli at veya deve üstünde oradan oraya yolculuk halinde geçen çöl yaşantısı gelmektedir. Hiçbir yasanın sınırlamadığı, hiçbir şartın veya otoritenin olmadığı bir ortamda *şeref* kelimesi adeta hayatın kanunu, *sözünde durmak* ise o dönem insanının en önemli özelliği idi. Mekke yakınlarında kurulan ‘*Ukâz* panayırında düzenlenen şiir yarışmaları, şairlerin şiirleriyle övündükleri ve yarıştıkları bir meydandı. Farklı gruplardan Sa’âlîk (haydut) şairler, Fursân (süvari) şairler, emirler ve saray şairleri olsalar da kasidelerinde her zaman *fahr* (övgü) ve *fahriye* (övünme) bulunuyordu (Fâhuri, 1998: 10-11). Yaşadıkları çöl hayatının saflığı ve doğallığı insan tabiatı olarak da doğal olmalarına, şeref, cömertlik, gurur ve haysiyete önem vermelerine neden olmuştu. Sirâcuddin Muhammed, *el-Fahr fi’ş-Şi’ri’l-‘Arabî* (Arap Şiirinde Fahriye) adlı eserinde çölün bu yapısının fahriye türü için uygun bir ortam oluşturduğunu, doğa ve insan arasında süregelen mücadelenin, çıkan savaşların, hatta çölde suyun ve meraların bulunmamasının bile aslında Arap insanının var olma mücadelesinde şaire ilham verdiğini ve bu mücadelede hayatta kalmasının kendisinin gücünü ve dayanıklılığını gösteren bir övünç olduğunu belirtmektedir (ts: 6). Dolayısıyla fahriye, Cahiliyye döneminde şairlerin cesaretlerini, cömertliklerini, vefalarını, güçlerini, zorluklara karşı dirençlerini, kavimlerini, kabilelerinin

büyükliğini ve üstün niteliklerini övmek için başvurdukları bir tür olarak dikkat çekici bir özellik taşımaktadır¹

Sadru'l-İslam döneminde Müslümanların fetihlerle ve yeni dinin yayılması için ihtiyaç duyulan kahramanlık yüklü hutbelerle meşgul olmalarıyla birlikte şiirin keskinliği azalmış, bu durum şairlerin kişisel fahriyeden vaz geçerek fahriyelerini İslam'a, Hz. Peygamber'in vasıflarını ve yüceliklerini nitelemeye yöneltmiştir. Emeviler döneminde ise siyasal anlaşmazlıkların ve farklı hiziplerin arasındaki çekişmelerin olduğu bir ortamda fahriye eski haline geri dönmüş, hilafetin merkezinin Şam'a taşınmasıyla şairlerin ufukları genişlemiş, buldukları yeni ortam onların geçmişleriyle olan bağlarını kuvvetlendirmesine, onları fahriye yanında methiyeye ve düşmanlarına karşı hicriyeye de yöneltmiştir (Muhammed: 20). İslam toplumu olarak hayat şekillerini etkileyen farklı etkenlerle birlikte Abbasiler döneminde şiir, görkemi açısından bir zirveye ulaşmıştır. Çölden şehre geçiş, istikrar, İslam fetihleriyle gelen ganimetler, yenilenme fikrini benimseyen Arap asıllı melez yeni bir tabakanın oluşması, başkentin Şam'dan Bağdat'a taşınması, müreffeh bir eğlence hayatının oluşması gibi sosyal, siyasal, kültürel ve eğlence hayatına dair öğeler şiire de yansımıştır. Öte yandan yaşanan bu değişim insanların kalplerinde bir şüphe oluşmasına da neden olmuş, şiir, din ve ahlakla alay eden, müstehcen öğelerle karışmış bir şekil de alarak fahriyeyi yeni yönelimlere sevk etmiştir. Bu dönemde ırkıyla, alaycılığıyla övünenlerin yazdığı fahriyeler yanı sıra insani değerlerle övünen fahriyeler de ortaya çıkmıştır. Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'nin şiirlerinde olduğu gibi abartı sınırını aşan, kendini, şiirlerini, kahramanlığını ve cesaretini övmek üzere yazılan fahriyelerle de bu tür zirveye ulaşmıştır (Muhammed:33-34). Bir valiyi veya bir yöneticiyi överken bile kendisini, şiirini ve cesaretini bu övgünün içine katan Mütenebbî, dikkat çeken şairlerden biri olarak yaşadığı dönemde genellikle medih ve fahriye türü kasideleriyle, özellikle de peygamberlik iddiasıyla ün kazanmıştır (Câdirî, 2011: 37).

Türk edebiyatında Orhun âbidelerinden itibaren Dede Korkut hikâyeleri, Yunus Emre ve Fuzûlî divanları dâhil mensur-manzum pek

¹ Tüm bu konulardaki fahriye örnekleri için bkz, Sirâcuddîn Muhammed, *el-Fahr fi'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, Dâru'r-Râtib el-Câmî'iyye, s.11-19, Beyrut.

çok eserde, değişik mahiyet ve ölçülerde de olsa fahriye niteliğini taşıyan parçalara rastlamak mümkündür (Üzğör, 1995:97). Fahriye türü, Arap ve Fars edebiyatlarındaki motif ve övgü kalıpları dikkate alınarak, 14. yüzyıl kaside örneklerinde de görülmüş; övgüden çok, övdüğü kişiden yardım isteme ya da bir mevki bekleme şeklinde gelişmiştir. Övgü kalıpları 16. yüzyıldan sonra giderek zenginleşmiş, 17. yüzyılla birlikte gerek şekil, gerekse içerik açısından bir dönüşüme uğramıştır. 19. yüzyılın sonuna kadar ise hemen hemen her kasidede fahriyeler yer almıştır (İsen, 2002:13-14). Nef'î gibi şairler bazı kasidelerine, gelenek halini almış kaside planından ayrılarak fahriye ile başlamışlardır. Bu şairlerin önce kendilerini övmelerinin yine övdükleri kimseye karşı başka bir yoldan yapılmış methiye anlamı taşıdığı düşünülmektedir (Üzğör, 1995: 97). Nef'î ile bir dönüm noktası yaşayan fahriye geleneği, bu dönemden sonra İran ve Arap şairlerini küçük gören ve Anadolu şairlerini yücelten bir konuma bürünmüştür (İsen Durmuş, 2007:114).

İsen'e göre divan şairlerinin fahriyelerdeki tavrı Osmanlı toplumsal yapısı göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, şairlerin meslektaşlarından daha iyi olma ve kendilerine bir yer edinme amacıyla fahriye yazdıklarını akla getirmektedir. Hükümdarın ve seçkin sınıfın desteğini kazanabilmek için kendisi ile benzer konumda olan şairin farklı olması gerektiğini düşünen şairin fahriyelerde kendisini hayal edebileceği en iyi şair durumunda resmederek, yüce bir konumda görünmeye çalıştığına değinilmektedir (İsen, 2002:20). Bu bilgiler ışığında 17. yüzyılda yaşamış olan Nef'î'nin bu dönem fahriye türündeki değişimin ve dönüşümün mihenk taşlarından biri olduğu söylenebilir.

1. el-Mütenebbî'nin Nef'î Üzerindeki Etkisine Dair Söylemin İzleri

Klasik Türk edebiyatında medih, fahriye ve hiciv türü şairleriyle tanınan Nef'î'nin kendini övme noktasında takındığı abartılı tavır kendisinden yaklaşık yedi asır önce yaşamış Arap şair Mütenebbî'ye benzetilmektedir. Zira, Nef'î ile ilgili olarak yapılan hemen hemen her akademik çalışmada Mütenebbî'den etkilendiği dile getirilmektedir; ancak bu etkilenmeye dair Nef'î'nin Türkçe ve Farsça divanında bir bilgi

bulunmamakta, bu divanlardaki kasidelerinde de Mütenebbî'nin ismi geçmemektedir.

Bu etkilenmenin varlığı günümüzde yapılan Türkçe akademik çalışmalar içinde ilk olarak Haluk İpekten tarafından şu şekilde dile getirilmiştir.

Mütenebbî'nin kaside şairimiz Nef'î üzerinde büyük etkileri olmuştur. Mütenebbî'nin belâgatı ve fahriyedeki ustalığı Nef'î'de de görülür. Nef'î kendisini o kadar över ki birçok kasidesinin nesibi hatta divanının ilk kasidesi olan "sözüm" redifli na'tı bile bir fahriyedir (İpekten 1994:42,44,45).

Nef'î'de Arap şiirinin başlıca özelliği olan vuzuh ve belâgat vardır. Bütün şiirlerinde her şeyden önce bu Arap belâgatı sezilir. Bu özelliği ve ayrıca fahriyedeki ustalığıyla Mütenebbî'yi hatırlatır (İpekten, 2000:82).

Nef'î kendine güveni olan ve bu yüzden durmadan kendisinden söz eden, sanatını, şiirini, ustalığını öven bir şairdir. Arap şair Mütenebbî'nin bu konuda da Nef'î üzerinde etkisi olmuştur. Mütenebbî, kendisine o kadar çok güveniyordu ki, şiirlerini başkalarının anlayamayacağını düşündüğünden şiirlerinde hep kendine hitap etmiştir. Nef'î de Mütenebbî gibi şiirlerini hep yüksek perdeden söyler (İpekten, 2000:96).

İpekten'in bu ifadeleri öğrencisi Metin Akkuş tarafından hazırlanan ve daha sonra basılan doktora tezi *Nef'î divanı*'nda da Akkuş tarafından dile getirilmektedir. Burada Arap şiirinin genel karakteri olan açıklığın ve şiirde çoğu zaman kendinden söz etme alışkanlığının Nef'î'de, Arap şair Mütenebbî etkisiyle oluştuğu bilgisi verilmektedir (1993:22).

Bu etkilenme daha sonra Ali Fuat Bilkan tarafından da dile getirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserin ikinci cildinde yer alan ve şiirde orta klasik dönemi anlattığı makalesinde şöyle söylemektedir:

Nef'î, şiirlerinde kendi sanatından bahsetmesi bakımından Arap şairi Mütenebbî'nin üslubunu benimsemiştir (Bilkan, 2006: 266).

Ayrıca, Harun Tolasa'nın Abbasiler devrinde Ebu Temmâm, Buhturî ve Mütenebbî gibi şairler, kendilerinden sonra gelenleri, özellikle de Nâbî, Nedim, Nef'î gibi divan şiirinin önde gelen temsilcilerini söyleyişleri ve hayal zenginlikleri ile etkilemişlerdir görüşü de belirtilmektedir (İsen, 2002:7).

Menderes Coşkun, *Mehmet Âkif'in Şiir Anlayışı ve Şiir Seviyesine Yükselmiş Manzumeleri* adlı basılı tebliğinde Mehmet Akif'in özellikle Mütenebbî'yi sevdiğini ve bir yazısında onunla Nef'î'yi kıyasladığını söylemekte, Mütenebbî'nin övdüklerini insan-ı kâmil olmaya teşvik ettiğini, bu tarzın Osmanlı şairleri tarafından taklit edilmemesini eleştirdiğini dile getirmektedir (2006: 560).

Ancak bütün bu eserlere belki de ilham veren asıl yorum Mehmet Akif Ersoy tarafından yapılmıştır. *Srât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-Reşâd* mecmualarında çıkan makalelerinin toplandığı *Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri* adlı eserde Mehmet Akif'in 1910 yılında yazdığı *Letâif-i Arab'dan* başlıklı yazısında Mütenebbî ve Nef'î'yi kıyasladığı ve her ikisinin farklı üstünlüklerine yer verdiği görülmektedir.

Mütenebbî divanını karıştıranlar, şiirinde hikmet ile hamaseti mezcettiği için, Arabın en ma'ruf şairleri derecesine çıkarılan bu adam ile Emîr Seyfûddevele arasındaki münasebeti bilirler. Bizim Koca Ragıp Paşa merhumun hikmetiyle Nef'î'nin cezaleti, şiddeti bir yere getirilir de aynı şaire verilirse, işte size bir Mütenebbî!., Yalnız bizim Nef'î harp ve darp tasvirinde gösterdiği kudreti hissiyât-ı âşıkânesinin tercümanı olan gazellerinde de izhar edebilmiş iken öbürü bunu, kabil değil, yapamamıştır. Evet, Nef'î divanında o kadar vecd-engiz, o kadar rakik gazeller bulunabilir de Mütenebbî de belki bir tanesi görülemez (Abdülkadiroğlu, 1990:89).

Samia Badawî ve Amani Adli, Nef'î'nin, Mütenebbî'yi örnek aldığını ispatlamak üzere bu iki şairin divanlarındaki methiyeleri fonetik ve semantik bir karşılaştırma yaparak bir tebliğde incelemişler, kullandıkları revî (kafiye) harfleri ve bunların hareketleri, redif ve redif çeşitleri, kafiye yapıları açısından tek tek karşılaştırmışlar ve bu karşılaştırmayı sayısal verilerle destekleyerek tablolaştırmaları neticesinde iki şair arasında büyük benzerlikler bulmuşlardır. Öyle ki Nef'î'nin özellikle dal, nun, be,

lam, re ve mim revî harfleri ile biten bütün kasidelerindeki kafiyele kelimelerin büyük çoğunluğunun Arapça olduğunu, çok azının Farsça olduğunu dile getirmişler, bu revî harflerinin çoğunun Mütenebbînin bazı kasidelerinden alındığını iddia etmişlerdir (Badawî ve Adli, 2015: 561) Bu çalışmanın üzerinde durduğu asıl konu iki şairin güçlü ses özelliklerini kasidelerindeki kafiye harfleri ve hareketlerini seçme sıklıkları bağlamında karşılaştırmak olmuştur.

Bütün bu bilgiler ışığında bu söylemin isabetli olup olmadığı üzerinde durulması gerekirse Nef'î'nin adının Mütenebbî ile birlikte anılması kanımca tesadüf değildir. Nef'î'nin İstanbul'a gelmeden önce çok iyi Arapça ve Farsça eğitimi aldığı bilinmektedir. Yukarıda Harun Tolasa tarafından da ifade edildiği gibi Mütenebbî divan şairlerinin etkilendiği Arap şairleri arasındadır. Kesin olmamakla birlikte Nef'î, aldığı Arapça eğitim sırasında Abbasiler Dönemi Arap şiirlerini okurken şair Mütenebbî ile kendi kişiliği arasında açık sözlülük, gurur, sert tabiat, kendini herkesten üstün görecekt kadar güvenme gibi özellikler bakımından bir benzerlik kurmuş ve etkilenmiş olabilir. Ayrıca Mehmet Akif Ersoy'un 1910 yılında yazdığı ve yukarıda bir bölümü verilen kısa makalesinde bu iki şairi karşılaştırması bir nevi aralarında benzerlik kurması araştırmacıları bu benzerliğin varlığı konusunda yönlendirmiş de olabilir. Her iki şairin fahriyelerinde de kendilerini ve şiirlerini bu denli övmek ve diğer insanlara nazaran üstünlüklerinden bahsetmek konusunda anlamsal benzerlikler olduğu Mütenebbî'yi tanıyan ve Nef'î'yi okumuş olan araştırmacılara Nef'î'nin Mütenebbî'yi anımsatmasına neden olabilir. Her ne sebeple olursa olsun bu denli dile getirilen bir durum incelenmeye değerdir. Bu incelemeye öncelikle her iki şairin yaşam öyküleriyle başlanacaktır.

1. Şairlerin Hayat Hikâyelerine Bakış

Aşağıda verilecek kısa yaşam öykülerini incelerken bu iki şairin yaşam tarzlarının, kişiliklerinin, üsluplarının ve ölümlerinin bile birbirine benzediğini fark ederek okumak benzerliğin mahiyetinin anlaşılmasına bir nebze fayda sağlayabilir.

1.1. Ebû't-Tayyib el-Mütenebbî'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Asıl adı Ebû't-Tayyib Ahmed b. el-Huseyn el-Kindî'dir. Hicri 303/915 yılında Kûfe'de, Kindî mahallesinde fakir bir ailede doğmuştur. Kendisine verilen el-Kindî adı buradan gelmektedir. Babası Kûfe'de su satıcısıydı (Abbas Hasan 1973: 26). Annesi, o çocukken ölünce ninesi tarafından büyütüldü. İlk tahsilini ergenlik çağına kadar kaldığı Kûfe'de yaptı. Keskin zekâlı, hafızası güçlü ve hayata bakışı ciddi bir gençti. Şiir yazmaya küçük yaşlarda başladı. 313/925 yılında Karmatîler'in Kûfe'yi istila etmesiyle Şam'a, Semmâve çölüne gitmiş, belki de kaldığı bu süre onun Arap dilinin sırlarını çözmesine de imkân sağlamıştır. 315/927 yılında Kûfe'ye dönmüş ve kendini tamamıyla şiire vermiştir (el-Fâhurî: 588). Bu dönemde Abbasi şiirinin önde gelen şairleri Ebû Temmâm ve Buhtûrî'yi taklit ederek şiir yazmaya başlamış, fakir bir aileden gelmesi sebebiyle elde etmek istediği servet, şöhret ve iktidarın en emin yolunun şiir olduğunu düşünmüştür. Bu bağlamda ilk övgüsünü Şii-Karmati eğilimli olan Ebû Fazl el-Kûfi isminde zengin birine yapmıştır (Durmuş 2012:195-196). Bu şahıs Mütenebbî'nin felsefi ve dini bakımdan yetişmesinde de etkili olmuştur. Daha sonra 316/928 yılı sonlarında fasih dile ve Câhiliyye şiirlerine olan yeteneğini göstermek üzere Bağdat'a gitmiştir. Genç şair bu yolculuğuyla söylediği şiirlerle adını duyuracak ve kendisinden bahsettirecek bir itibar elde edememiştir. Bu yüzden bu dönem şiirlerinde şansa, hayata, insanlara güvenmiş bir tavır hissedilir. 321/933 yılı sonlarına doğru Lazkiye'ye geçmiştir. Şairlik mesleğinin başında insanları peygamber olduğuna inandırması iddiaları sonrasında *peygamberlik taslayan kişi* anlamına gelen *Mutenebbî* lakabını Semmâve'de aldığı söylenir. Öyle ki zamanla peygamber olduğuna inanarak ona bağlanan ve takip edenlerin sayısı artmış; Beni Kelb ve başka kabilelerden birçok insanı yanlış yola sevk etmiştir (el-Fâhurî 589-599). Onun bu isyan hareketini başlatıp yayması kendisini peygamberlik ithamına götüren dini bir görünüm kazanmıştır. Mütenebbî'nin peygamberlik iddiası ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Şerafettin Yalıtıkaya tarafından Osmanlı Türkçesi ile yazılan "*Mütenebbî'den önce şiir*" başlıklı, Yıldız ve Ceviz tarafından günümüz Türkçesine aktarılarak sadeleştirilmiş ve yayınlanmış çalışma bu açıdan incelenmiş, Mütenebbî'nin peygamberlik konusu ile ilgili olarak çeşitli kaynaklardan derlenen açıklamalarla bu

durum açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, Mütenebbî'nin uzun mesafeleri hızlı yürümesi ve gelecekte haber verdiği bir konunun doğru çıkması gibi durumların bir mucize gibi algılanması sebebiyle insanların onun bir peygamber olduğuna inandıkları anlatılmakta, hatta tamamen bu duruma aykırı olan bir hadisi uydurarak, amacı konusunda kullanmak istemesinden bahsedilmektedir. "Benden sonra peygamber yoktur." demek olan لا نبي بعدي hadîs-i şerifindeki lâ'nın yerini değiştirmiş ve nebî kelimesinin sonunu ötreli okumuştur. Böylece hadisi bozarak "Lâ benden sonra peygamberdir." hâline sokmak istemiştir. Yalnız kendi ismi Lâ olmadığından bunu da te'vîl için bu ismin, kendisinin semâvî ismi olduğunu söylemiştir. Ayrıca Mütenebbî'nin aşağıdaki sözlerinin gerçek olduğunu düşünülmesi de peygamberlik iddialarına neden olmuştur. "Güçlü develerin geçemediği nice büyük çölleri yürüyerek aştım. Rehber'e ihtiyaç duymadan çöl yollarını bilgim ve kılıcım sayesinde geçtim, elbise de karanlık elbisesidir (Yıldız ve Ceviz, 2005: 106). Ebu'l-Alâ el-Ma'arrî de *Risâletu'l-Gufrân* adlı alegorik eserinde *Mütenebbî'nin Mucizeleri* adlı bir başlık açmış burada peygamberlik iddialarına dair yorumlarda bulunmuştur. Bedevilerin Kilisesi adı verilen yere geldiğinde orada bulunan insanlar binilemez bir deve olduğunu, ona binmeyi başarır bir peygamber olduğuna inanacaklarını söylemişlerdi, bunun ardından Mütenebbî'nin deveye binmesi ve öyle ki deveyi sakinleştirmesi şaşkınlık yaratmış, insanların gözünde peygamberliğinin delili olmuştu (Yanık ve Bakırcı, 2017:215,216).

Mütenebbî'nin peygamberlik iddiasıyla ilgili birçok farklı rivayet de bulunmaktadır. (Durmuş 2012:196, Selahattin 1999: 25). "İbn Hallikân "Peygamberlik taslayan, geleceği haber veren" anlamlarına gelen *el-Mutenebbî* lakabının bir şiirinde geçen "Ben, şiirle geleceği haber veren ilk kişiyim anlamına gelen من أنبأ بالشعر أولاً مۇسراسı nedeniyle olduğunu ileri sürmektedir (I, 122, Gökçaya, 2011:4). Ayrıca İbn Hallikân, *Vefeyât el-A'yân* adlı eserinde (C.I:121) ve Nâsif el-Yazıcı *el-'Urfu't-Tîb fî Şerhi Dîvânî Ebî Tayyîb* adlı Mütenebbî divanı şerhinde (s.5,112) Mütenebbî'nin Kûfe ve Şam arasında bulunan Semave çölünde bir süre kaldığını, orada bulunan Karmatîlerin öğretilenden etkilendiğini, kendisine peygamberlik yakıştırmaları yapılmasının etkisiyle kendisini peygamber olarak isimlendirdiğini, hırslı bir kişilik yapısına sahip bir insan olduğu için de bu durumun ululuk ve yücelik kazanmak yolunda kendisine uygun bir

ortam sağladığını dile getirilmektedir. Kendisini bir peygambere benzettiği bazı beyitler nedeniyle bu yakıştırmanın yapıldığı ancak beyitlerde asıl kast edilenin şiirin peygamberi olduğunu, lakabının neden “Mütenebbi” olduğu sorulduğunda şiiriyle haber veren ilk kişi olduğunu söylediği de iddialar arasındadır (Sâmib, 2005:17). Humus valisi Lu’lu’ bu iddiaların ardından onu ve takipçilerini esir almış, iki yıl boyunca Humus’ta hapsedmiştir (Abbas Hasan, 1973: 27). Mütenebbi kendisini hapseden Humus valisine ithafen söylediği kasidesiyle affedilmiş (Zeyyât 1932:297) Humus’u terk etmek şartıyla serbest bırakılmıştır (Durmuş 2012: 196). Hapisten çıkınca 937-939 yılları arasında şiir söyleyerek para kazanmak için Şam’ı dolaşmış, bu süreçte söylediği şiirlerinde umutsuzluk duygusu hâkim olmuştur (Abbas Hasan 1973:27).

إِذَا عَظُمَ الْمَطْلُوبُ قَلَّ الْمُسَاعِدِ وَحِيدٌ مِنَ الْخَلَّانِ فِي كُلِّ بَلَدَةٍ

Her yörede dostlar vardır; ancak büyük istekler karşısında yardımcıları azalır.

ضَاقَ صَدْرِي وَ طَالَ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ قِيَامِي وَ قَلَّ عَنْهُ فُجُودُ

Rızık peşindeyken gönlüm daraldı, (bu rızıkın peşinde) az oturup çok ayakta durdum (koşturdum).

948 yılında Antakya’ya gelerek Ebu’l-Aşâ’ir el-Hamdânî’yi övmüş ve onun vesilesiyle edebiyatı ve edebiyatla ilgilenenleri çok seven, pek çok edebiyatçıyı ve şairi sarayında toplayan Seyfuddevle’ye takdim edilmiştir. Mütenebbî, şiirleriyle Seyfuddevle’nin gözünde büyük itibar kazanmıştır. En güzel şiirleriyle bu prensin meziyetlerini övmüştür (Fâhûri: 600-601). Bütün çağların en üstün şairi olduğunu iddia ederek kendini göklere çıkarmasına, küstahlık ve kadirbilmezlik gibi göze çarpan karakter özelliklerine rağmen Seyfuddevle, Mütenebbî’nin açık fikirli olmasından etkilenmiş, onun bu tavırlarına göz yummuş ve hediyelerle ödüllendirmiştir. Fahriyelerinin birinde Cahiliyye şairleri arasında kendi şiirlerinin seviyesini tutturacak şair olmadığını söyleyecek kadar abartıya kaçmıştır (Goldziher,1993:90). Seyfuddevle’nin sarayında dokuz yıl kalmış, ona samimi bir bağlılık göstermiş buna karşılık da Seyfuddevle’den arkadaşça bir muamele görmüştür. Seferlerinde Seyfuddevle’ye eşlik etmiş, her fırsatta methiyeleriyle onu övmüş, ölen akrabaları için bile mersiyeler söylemiştir (Fâhûri: 602, 603). Bununla birlikte sert mizacı ve elde ettiği itibar kendisine amansız düşmanlar kazandırmakta gecikmemiş zamanla Seyfuddevle’nin gözünden

düşmüştür. Bunun üzerine hayatından endişe eden Mütenebbî bütün ailesi ile birlikte önce Halep'e kaçmış oradan Şam'a ve daha sonra Mısır'a gitmiştir. Kaynaklar Seyfuddevle'nin yanında kaldığı sürede yazdığı şiirlerin eserlerinin en yüksek noktasını teşkil ettiğini belirtmektedir (Fâhurî: 605). Mısır'da İhşidiler'in nâibi Kâfur onun geldiğini duyunca kendisini methetmesi şartıyla ona Sayda valiliğini vadetmiş, bu vaat üzerine Mütenebbî, Kâfur'u methetmeyi kabul etmiştir. Geçen iki yıl boyunca bu sözün yerine getirilmediğini gören Mütenebbî, diğer bir İhşidi kumandanı Ebu Şuca'nın teveccühünü elde etmeye çalışmış, Ebu Şuca'nın ölümünün ardından Kâfur'la da iyi ilişkiler kuramadığı için 962 yılında Kâfur aleyhine onu yerden yere vuran bir hicviye bırakarak gizlice Bağdat'a gitmiştir. Burada dersler vermiş, dostlarından oluşan bir zümreye yazmış olduğu şiirleri şerh ve izah etmiştir. 965 yılında da Bağdat'tan ayrılarak Arracan'a gitmiş ve Büveyhi veziri İbnu'l-'Amîd'i methederek Büveyhi sultanı 'Adududdevle'nin Şiraz'daki sarayına girmeyi başarmıştır. Sultana eserlerinin en iyi parçalarından kabul edilebilecek pek çok methiye yazdıktan sonra 965 yılı sonlarında yurdunun hasretiyle yanan Mütenebbi sultana matla beyti şu şekilde olan bir kaside yazarak veda etmiştir (el-Fâhuri: 605).

فَدَى لَكَ مَنْ يُقَصِّرُ عَنْ مَدَاكَ فَلَا مَلِكُ إِذْنًا إِلَّا فَدَاكَ

Senin kadrini bilmeyenler sana feda olsun. O halde sana feda olmayacak kral yoktur.

Böylece Şiraz'ı terk edip Bağdat'a dönerken kfilesinin yolu Fâtik b. Ebu Cehl el-Esedî ve bir grup adamı tarafından kesildiğinde çıkan çatışmada oğlu Muhassed ve kölesiyle birlikte 354/965 yılında öldürülmüştür. İbn Reşîk, *Kitâbu'l-Umde* adlı eserinde şiirin faydaları ve zararlarından bahsederken zararlı olma noktasında Mütenebbî'nin yazdığı bir beytin onun ölümüne neden olduğunu anlatmaktadır. Mütenebbî, çölde yolu kesilip kaçmaya çalışınca kölesinin "At, gece, çöl bilir beni, kılıç, mızrak, kâğıt ve kalem bilir beni" dizelerini hatırlatarak "şiirinde böyle dediğin halde kaçmaktan bahsedemezsin" demesi üzerine geri dönen Mütenebbî öldürülünceye kadar savaşmıştır (İbn Hallikân, C.I:121, Özdemir 2006:166).

Mütenebbî'nin günümüze ulaşmış bir divanı bulunmaktadır. *Mütenebbî divanı* incelendiğinde kasideleri içinde fahriyelerin oldukça

fazla olduğu görülür. Divanı içinde yer alan ve şiirin yazıldığı zamana veya kişiye işaret eden başlıklar taşıyan 326 kaside içinde 20'den fazla fahriye kasidesi olmakla beraber, medih, hiciv ve mersiye tarzı kasidelerinin içinde de fahriyelere rastlanmaktadır. Kasideleri ortalama 45-66 arası beyitten oluşmakta olup bu şiirler divanında revî harflerine göre indekslenmektedir. Kendini, övdüğü kişilerin seviyesinde gören Mütenebbî adeta kendine tapar bir havada şahsiyetini yüceltmekte, hırslarını, ruhunu ve ilkelerini kasidelerine yansıtmaktadır (Câdirî 2011, 37).

Mütenebbî'nin divanı pek çok kez şerh edilmiştir. Bunlar arasında İbn Cinnî, Ebu'l-'Alâ' el-Ma'arrî, el-Vâhidî ve Nâsîf el-Yazıcı'nın şerhleri bulunmaktadır. Divanı, Mütenebbî'nin kişiliğini tam anlamıyla ortaya koyan bir belge gibidir. Başından geçen olaylar, söylediği kasidenin nerede ve hangi olay üzerine yazıldığı bilgisi kasidenin başında verilmektedir. Kasideler yaşadığı olayların seyrine göre kronolojik olarak sıralanmıştır (Fâhurî: 611-612).

1.2. Nef'î'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği

Nef'î Türk edebiyatında şiirini övgü ve yergiye adanmış, en çok bu yönüyle tanınmış şairlerin başında gelir (Ünver, 1991:45). 17. Yüzyılın ilk yarısında yaşamış olup Eski Türk Edebiyatının kaside üstadı olarak tanınan Nef'î'nin asıl adı Ömer'dir Erzurum'un bugün Pasinler adıyla tanınan Hasankale ilçesinde doğduğu için kaynaklarda Erzenü'r-Rûmî Ömer Bey veya Erzurûmî Ömer Efendi diye de anılır (Ocak, 1991: 1). Doğum tarihi tam olarak bilinemese de 980/1572 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Kırım hanına nedimlik yaptığı anlaşılan babası da şairdir. Eğitim hayatına Pasinler'de başlamış, Erzurum'da devam etmiştir. Şiire olan ilgisi genç yaşta iken başlamıştır. Şair daha memleketinde iken babası onu bırakıp Kırım hanının yanına gitmiş, orada hanın nedimi olarak ferah bir şekilde yaşamış, oğlunun yoksulluğunu kale almamıştır (Karahan, 1954:6). Bu bilgiler *Sihâm-ı Kazâ*'nın bazı yazma nüshalarının başında yer alan şairin babasını hicvetmek için yazdığı manzumeden de anlaşılmaktadır (Ocak, 1991: 3). Sağlam bir medrese eğitimi gördüğü, Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrendiği belirtilmektedir (Karahan, 1986: 2). 1603-1609 yılları arasında İstanbul'a gelmesinde

Gelibolulu Âli'nin de rolü olduğu belirtilen Nef'î'nin "zarar veren, zararlı" anlamına gelen *Darrî* mahlasını kullandığı ve şaire daha sonra Gelibolulu Âli'nin tavsiyesiyle "fayda veren, faydalı" anlamına gelen *Nef'î* mahlasının verildiği belirtilmektedir. Öyle ki Nef'î, Gelibolulu Âli'ye duyduğu minneti sühen redifli kasidesinde şu şekilde ifade etmektedir (Kaçar 2019:11-12, Karahan, 1986:2).

Eyledün mahlas-ı Nef'î ile kadrüm efvân
Zihn-i pâkümde görüb kuvvet-i iz'ân-ı suhan
(Akkuş, 2018, Kaside 60/36)

Nef'î, I. Ahmed'in ilk saltanat yıllarında İstanbul'a gitmiş, sadrazam tarafından Sultan Ahmed'e tanıtılmış ve sunduğu kasidelerle kısa zamanda sultanın beğenisine mazhar olarak yakınları arasına girmiştir (Akkuş 2012: 523). İstanbul'da dört padişah dönemini gören Nef'î bu devrin sadrazamları olan Kuyucu Murad Paşa, Nasuh Paşa, Damat Mehmet Paşa ve Halil Paşa'ya da kasideler sunarak iltifatlarına mazhar olmuştur. 1617'de tahta çıkan ve çok kısa bir süre tahtta kalan I. Mustafa'ya kaside sunmayan Nef'î, II. Osman döneminde (1618-1622) saraya yakın olmuş, 1622 yılında II. Osman'ın katlinden sonra da IV. Murad devrinde padişahın gözdelelerinden biri olabilmıştır (Kaçar 2019: 12-13). Nef'î Osmanlı tarihinin önemli olaylarından olan II. Osman'ın katli olayını yaşamış olmasına rağmen bu konuya ne divanında ne de *Sihâm-ı Kazâ*'sında değinmemiştir. Bu olayın ardından hiç sevmediği Merre Hüseyin Paşa'yı *Sihâm-Kazâ*'sında kıyasıya hicvetmiş, bundan dolayı işinden azledilmiştir. Paşa'nın, Nef'î'nin katlinin vacip olduğunu söylemesi şairin Paşa'ya duyduğu öfkeyi artırmıştır (Ocak, 1991:8). IV. Murad devri Nef'î'nin sanatının ve şöhretinin zirvesini yaşadığı bir dönemdir. Kendisi gibi sert yaradılışlı olan padişahın sevgisini kazanmış, devrin ileri gelenlerine sunduğu kasideler ve şiir sanatındaki başarısı ile devlet büyükleri arasında beğenilmiştir. İstikrarsız kişiliği yüzünden çevresiyle kurduğu bu iyi ilişkileri devam ettirememiş, yakın dostları dâhil hiç kimse onun hicivlerinden kurtulamamıştır. İnsanları bu denli kırarak derecede hicviyeler yazması, hırçın yapısı ve sınırsız yergileri yüzünden zamanla gözden düşerek devlet adamlarının hedefi durumuna gelmiştir (Akkuş 2012: 523). IV. Murad bir gün şairin *Sihâm-ı Kaza* adlı hiciv yüklü eserini okurken oturduğu bahçeye yıldırım düşmesi üzerine bunun ilahi bir işaret olduğunu düşünerek Nef'î'ye bir daha hiciv

yazmamasını emretmiştir. Bu durumu diğer şairler de Nef'î için bir bela olarak görmüşler ve şu beyti söylemişlerdir.

Gökden nazîre indi Sihâm-ı Kazâ'sına
Nef'î diliyle uğradı Hakk'ın belâsına (Kaçar 2019:13)

Bu olayın ardından Nef'î, her ne kadar bir daha hiciv yazmayacağına söz verse de ileri gelenleri hicvettiği kasidelerine devam etmesi üzerine (Kaçar 2019:13) hayatının son günlerinde Edirne'ye sürgüne gönderilmiş, burada Muradiye mütevelliliği görevini yapmıştır. 1634'te Sultan Murad'ın Edirne'ye gelişi üzerine yazdığı kasidesiyle padişahın beğenisini tekrar kazanarak İstanbul'a dönmüştür (Akkuş 2012: 524). Başta Sadrazam Bayram Paşa olmak üzere devlet adamlarını tekrar ağır bir şekilde hicvetmeye başlayınca artık padişah tarafından da korunmamış, öldürülmesi görevi Bayram Paşa'ya verilmiş, o da Çavuşbaşı Boynu Eğri Mehmet Ağa vasıtasıyla şairi 27 Ocak tarihinde sarayın odunluğunda boğdurtarak cesedini denize attırmıştır (Ocak, 1991:13). Merhum Ali Nihat Tarlan'ın (öl. 1978) teklifi ile Konya'da Mevlana haziresinde, Nef'î ile Pakistanlı şair Muhammed İkbâl (öl.1938) için temsili iki mezar yapılmıştır (Atalay, 2019: 15).

Nef'î, medih, fahriye ve hiciv türlerindeki şiirlerinin temelini abartma ile kurmuş bu konuda özellikle methiye ve fahriyede gösterdiği başarısı dikkat çekmiştir. Şairin Türkçe ve Farsça divanı yanı sıra *Tuhfetu'l-Uşşâk* ve *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserleri de mevcuttur (Akkuş 2012: 525). Onun Türkçe divanındaki övgü şiirleri, sayıca diğer şiirlerinden çok olduğu gibi, Nef'î'yi Nef'î yapan onun şairlik gücünü yansıtan şiirlerdir. Gerek Türkçe divanındaki, gerekse *Sihâm-ı Kazâ*'daki yergiler kendini sevmeyenleri ve incitenleri hançer gibi yaralayan şiirlerdir. Türkçe divanının ilk şiiri olan "sözüm" redifli na't ile Mevlana'yı övmek üzere yazılmış kaside bir yana bırakılırsa geriye kalan 57 kasideden 24'ü padişahlara, 17'si sadrazamlara, 7'si diğer paşalara, 7'si şeyhülislamlara, 1'i dârüssaâde ağasına, 1'i de Aziz Efendi'ye övgüdür (Ünver, 1991: 45-46). 2019 yılında basılan *Farsça Divan, Metin-Çeviri* adlı eserin girişinde Mehmet Atalay tarafından verilen bilgilere göre Nef'î'nin Farsça divanında 16 kaside, 21 gazel, 1 terci-i bend, 1 kıt'a, 171 rubai bulunmaktadır. Nef'î'nin Farsça kasidelerinde de çoğu kez klasik şeklin dışına çıkarak, nesib ve girizgâh bölümlerine yer vermeden doğrudan

doğruya konuya girdiği ve fahriye ile kasidesine başladığı belirtilmektedir. Memduhlarını överken bile kendisini medheden Nef'î, Farsça kasidelerinde methettiği kişileri ve kendisini Hz. Ali ve Ebu Hanîfe gibi din büyüklerine, bazı efsanevi kahramanlara, tarihi şahsiyetlere ve ünlü şairlere benzetmektedir (Atalay, 2019: 23, 24). Kaside üstadı olarak tanınan Nef'î'nin kasidelerinde yapısal açıdan Arap belagatinin etkisi de hissedilmektedir. Şiirlerinin genel özelliği açık, düzgün ve kusursuz olmasıdır. Kelimeler Nef'î'nin şiirinde büyük bir musiki ve ahenk yeteneği kazanır. İpekten'e göre bir savaş alanını anlatırken bile topların gürültüsünü, kılıçların şıkırtılarını mısralarında bize duyuran bir şairdir (2000:92). Ocak'a göre eski şairler içinde fahriyeye en çok yer ayıran, kasidelerinin fahriye bölümü diğer şairlerden farklı ve uzun olan bir şairdir. Kendisi aynı zamanda edebî düşmanlarını da bu fahriye bölümünde hicvetmiştir (2002: 89). Nef'î'nin kasidelerinin bir özelliği olan kendini överken padişahı veya padişahı överken kendini övme üslubu şöyle özetlenebilir. Birincisi, padişah çok büyüktür, onu ancak büyük bir şair tarif edebilir, fakat yine de muvaffak olamaz. İkincisi Nef'î çok büyük bir şairdir. O kadar büyük olduğu halde övdüğü şahsın kapısında en değersiz bir köledir. Bundan o şahsın ne kadar büyük olduğu anlaşılır. 19. Yüzyıl sonunda vefât eden ve her manasıyla son divan şairi olan Yenişehirli Avnî Bey'e kadar hemen hemen her şair kaside vâdisinde onun izinden gitmiştir (Çavuşoğlu, 1991: 85, 89). Kendini överken rakiplerini yererek kasideye hicvi de katmış, kendini överken diğerlerini de yermiş olmakla da ayrıcalık kazanmıştır. Nef'î, Türkçe divanında Firdevsî, Sâdî, Hâfız, Enverî, Hakânî, Attâr, Câmî, Kemâl-i İsfahânî, Muhteşem-i Kaşânî, Hayyâm, Nizâmî, Zâhir, Selmân, Feyzî-i Hindî ve Örfî-i Şirâzî'nin adlarını kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve gazellerinde zikretmektedir. Bütün bu şöhretli İran şairleriyle boy ölçüşmekte (Ocak, 1991:17-18) İranlı şair Örfî'nin de etkisiyle edebi dile yeni kelimeler getirmektedir. Örfî divanında sık kullanılan bazı ibareleri Türkçeye sokmuştur. Divanında sık sık rastlanan Örfî ile kendi şiirini mukayese ve bîkr-i fikrden bahsederek yeni bir tarz icad ettiği iddiası sebki-hindinin ilk örneklerini veren şair tarafından bilinçli olarak yapılmış olmalıdır (Ocak, 1991:31). Ebu'z-Ziya Tevfik'in 1305/1887 yılında yazdığı *Nef'î* adlı eserinin Furkan Öztürk tarafından hazırlanan neşri incelendiğinde Ebu'z-Ziya'nın, Nef'î'nin hayatını sunarken

edebiyata kattıklarını ve şiirdeki başarısını öven uzun girişin sonunda, şiirlerinde kullandığı Farsça yeni ifadeleri dolayısıyla onu eleştirdiği görülmektedir.

Nef'î'ye bi-hakkın bulunacak kusur var ise ta'birât-ı Fârsiyyeyi, iktibâs tarikiyle isti'mâli değil, Acem'in mübâlagât u igrâkâtına meftun olup da o tarzı taklîd eylemiş olmasıdır (Tevfik,1887:77)

Nef'î'nin övmeye ölçüyü yitirip kendini birçok İran şairle ve başkalarıyla mukayeselere girişerek çoğu zaman onlardan daha üstün olduğu sanısına kapılması, mübalağacı karakterinin bir sonucudur. Ama bu, aynı zamanda Klasik Türk şiirinin 17. Yüzyılda artık kendini bulmakta olduğunun ve milli bilince varma çabasının da bir ifadesi olabilir (Karahan, 1986: 13).

2. el-Mütenebbî ve Nef'î'nin Fahriyelerinin Mukâyesesi

Mütenebbî ve Nef'î'nin hayat hikâyeleri incelendiğinde aralarında pek çok benzerlik olduğu görülmektedir. Bu benzerliğin en dikkat çekici yanı her iki şairin de fakir bir aileden geliyor olmasına rağmen son derece kendini beğenmiş ve hırslı bir yapıda olmalarıdır. Öyle ki Mütenebbî'nin bu özelliği Seyfuddevle, 'Adududdevle ve İhşidî hükümdarların yanında kendisine yer bulmasına, aldığı hediyeler ve kendisine yapılan ihsanlarla rahat bir yaşam sürmesine neden olmuştur. Aynı şey Nef'î için de geçerlidir. O da bu özellikleriyle sultan IV. Murad ve birçok yöneticinin ilgisini çekerek hem hediyelerine hem de onların sevgisine mazhar olmuştur. Her iki şairin de hayatlarının en parlak dönemini yaşadığı dönem, başarılı bir yöneticinin kendilerini sevmesi ve şiirlerine değer vermesi sayesinde olmuştur. Kişilik yapıları ve yaşam şekilleri açısından da birbirine benzeyen bu iki şairin şiirleri de yazıldığı dönemde çok beğenilmiş, bu beğeni onların kendilerini dev aynasında görece kadar büyüklüklerine neden olmuştur. Her iki şairin şiir divanlarındaki kasideler bugün bile okuyucuların ilgisini çekmeyi başarmaktadır. Öyle ki halen bu iki şair üzerine birçok akademik çalışma yapılmaya devam etmektedir. Örneğin Arap şair Mütenebbî'nin divanındaki kasideler seslendirilmiş, hayatını, şiirlerini ve bu şiirlerin şerhlerini içeren programlar yapılmıştır. Dr. Eymen Attûm tarafından hazırlanan *Fî*

Zılâli'l-Mütenebbî² adlı programda şiirleri okunmakta, şerh edilmektedir. Ayrıca Mütenebbî hakkında 33 bölümlük dizi film bile yapılmıştır.³ Nef'î de bugün bile sahip olduğu değer bakımından dikkat çekmekte, üzerinde çok fazla akademik araştırma, tez ve yayın yapılmaktadır (Koşık,2013)

Her iki şair arasında karşılaştırma yapılırken kasidelerinden seçilen benzer anlamlı bazı beyitler incelenecektir. Nef'î'nin benzer anlamlı beyitleri Türkçe divanından seçilmiştir. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere her iki şair kişiliklerini, cesaretlerini, şöhretlerini ve şiirlerini övmüşlerdir. Bunun temelinde kıvrak ve keskin zekâlı olmaları yanı sıra iyi bir eğitim almalarından kaynaklanan özgüvenleri ve gururları da bulunmaktadır.

Mütenebbî, bir kasidesinde, kökeniyle ve kavmiyle övünmediğini; aksine kendi varlığının kabilesi ve akrabaları için bir övünç olduğunu şu şekilde dile getirmektedir (Selahattin 1999:31, Huseyn 2014:18).

لَا بِقَوْمِي سُرْفَتْ بَلْ سُرِفُوا بِي وَبِنَفْسِي فَحَزْتُ لَا بِجُدُودِي
وَبِهِمْ فَحَزْتُ كُلِّ مَنْ نَطَقَ الضَّأ دَ وَعَوَّدُ الْجَانِي وَ عَوْتُ الطَّرِيدِ

Kavimimle şereflemedim; bilakis onlar benimle şereflemedi. Ben kendimle övünürüm atalarımınla değil.

Onların arasında Arapça konuşanlar, cinlere sığınanlar ve düşküne yardım etmekle övünen kişiler bulunduğu halde.

Mütenebbî burada kavminin iyi niteliklerini sayarken Arapça konuşanları ve düşkünlere yardım edenleri zikretmiş, ancak kendi hasletlerini diğerlerinden üstün görerek kabilesinin en önemli övünç kaynağının yine kendisi olduğunu belirtmiştir.

19. Yüzyılın Mısırlı edebiyatçı ve eleştirmenlerinden biri olan Taha Huseyn (1889-1973), Mütenebbî üzerine kaleme aldığı *Ma'a'l-Mutenebbî* (Mütenebbî ile Birlikte) adlı eserinde onun ne babasını ne de dedesini övdüğünü veya yerdüğünü, ölümünün ardından bile tek beyit söylemediğini dile getirmiştir. Huseyn, bunun nedenini, babası ve

² Mütenebbî'nin şiirlerinin şerhini içeren Fî Zılâli'l-Mütenebbî adlı programın linkidir. (447) - YouTube - أيمن العتوم-برنامج (في ظلال المتنبي)-حلقة 1-الشجاعة (447)

³ Mütenebbî'nin hayatını anlatan dizi filmin linkidir: https://www.youtube.com/watch?v=nUbH0_YY5qU

Mütenebbî'nin şiir örnekleri için الديوان المتنبي - موسوعة الشعر العربي (aldiwan.net)

dedesinin Mütenebbî'nin hayatında önemli bir yere sahip olmamasına bağlamaktadır (Huseyn:2014:12). Kendini dünyada eşi benzeri olmayan biri olarak gören Mütenebbî'nin asil bir soydan gelmemesi nedeniyle gururu incindiğinden soyunu gizlediği de belirtilmektedir (Yıldız, 2005:99). Kendini atalarından ayrı bir yerde konumlandıran Mütenebbî, şahsını o kadar çok beğeniyor ve cesur görüyordu ki, çevresinde kendi yüceliğini bilebilecek sadece gece, çöl, at, mızrak, kılıç, kâğıt ve kalem olduğunu söylüyordu. Mütenebbî'nin ölümüne neden olan bu sözleri içeren mısralarını çölde kendisine saldıran bedevilerle savaşırken kaçmaya yeltenince kölesi ona hatırlatmıştı. Söz konusu beyit ise şu şekildeydi.

فَالْحَيْلُ وَاللَّيْلُ وَالْبَيْدَاءُ تَعْرِفُنِي وَالسَّيْفُ وَالرَّمْحُ وَالْقِرْطَاسُ وَالْقَلَمُ
At, gece, çöl bilir beni; kılıç, mızrak, kâğıt ve kalem de...

Bu beyitte sadece şairliğiyle değil savaşçı yönüyle de övüldüğü görülmektedir.

Mütenebbî'nin peygamberlik iddiası olarak yorumlanan beyitlerinde ise kendisini İsa ve Salih peygambere benzetecek derecede kibirli ve büyülenen bir çizgide olması çağdaşlarının da onu peygamberlik iddiasıyla itham etmelerine neden olmuştur. Ancak bu konudaki görüşler de Mütenebbî'nin hayatı bölümünde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi farklı farklıdır. Mütenebbî'nin bu beyitleriyle peygamberlik iddia ettiğini dile getiren yazarlardan biri de Se'alibî'dir. (öl. 429/1038) Söz konusu beyitler şu şekildedir (es-Se'âlibî, I:142, Gökaya 2011:4)

ما مُقَامِي بِأَرْضِ نَخْلَةٍ إِلَّا كَمُقَامِ الْمَسِيحِ بَيْنَ الْيَهُودِ
Benim bulunduğum yer alelade bir yer değil, Yahudilerin içindeki Mesih'in yeri gibidir.

أَنَا تَرِبُ التَّدِي وَرَبِّ الْقَوَافِي وَسِمَامِ الْعَدِي وَعَيْطُ الْحَسُودِ
الله عَرِبٌ كَصَالِحٍ فِي ثَمُودِ
أنا في أُمَّةٍ تَدَارَكُهَا

Ben meclislerin bülbülü, kafiyelerin efendisi, düşmanların zehiri ve kıskananların kızgınlığıyım. .

Öyle bir milletteyim ki -Allah düzeltsin onları - Salih'in Semud arasında garip kalışı gibi ben de garip kaldım

الرَّيْمَانُ لِبَكْرِ يَرَى ثَانِ أَيِ الْمُتَتَّبِي النَّاسِ ثَانِي رَأَى مَا

المُعَانِي فِي مُعْجَزَاتِهِ ظَهَرَتْ وَلَكِنْ نَبِيِّ شِعْرِهِ فِي هُو

İnsanlar ikinci bir Mütenebbî'yi yani zamanın yaratıcılığını gören ikinci birini daha görmedi.

O şiirlerinde bir nebî (peygamber) gibidir; ancak onun mucizeleri anlamlarda ortaya çıkar (Zehebî, 1989:26/105).

Nef'î'nin kasidelerinde de Mütenebbî'nin peygamberlik iddia ettiği düşünülen beyitlerinde olduğu gibi kendini peygamberlerle bir tuttuğu böylece ilahi ve yüksek derecede kendini övme çizgisine yaklaştığı görülmektedir. Aşağıdaki beyit tıpkı Mütenebbî'nin peygamberlik iddiası olarak nitelendirilen dizelerine benzemektedir.

Anarlar seyr edenler sihr-i kilik ü mu'ciz-i nazmum

Asâ-yı dest-i Mûsâyı dem-i nutk-ı Mesîhayı

(Akkuş 2018, Kaside 27/46)

Kalemimin büyüleyiciliğini ve şiirimin mucizesini görenler, Musa'nın elindeki asayı ve İsa'nın söz söyleyen nefesini anarlar.

Sözüm hulâsa-i mazmûn-ı mu'ciz-i 'İsâ

Dilim mükâşif-ı sırr-ı kelâm-ı vahy-i Kelîm

(Akkuş 2018, Kaside 32/44)

Sözüm İsa'nın mucizesinin mazmununun özüdür. Gönlüm Kelîm'in (Hz. Musa) vahyinin sırrının keşfedicisidir.

Sâhir-i vahy-âzmâyım muciz-i dest-i Kelîm

İstesem mevkûf-ı tahrîk-i benânımdır benim

Husrev-i gencîneperdâzım dükenmez gevherim

Vâridât-ı gayb Genc-i Şâygân'ımdır benim

(Akkuş 2018, Kaside 12/4,5)

Vahy ile iş işleyen bir büyüciyüm. Hz. Musa'nın elinin mucizesini istesem parmaklarımı oynatarak yaparım.

Ben hazineler düzen Husrev'im, incilerim tükenmez; gaybdan gelen ilhamlar benim en büyük hazinem (Çavuşoğlu, 1991:108-109).

Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm.

Silk-i tesbîh-i dür-i seb'a'l-mesânîdir sözüm

Benim sözüm, gizlilik sırlarının ipucunun düğümü, Fatıha Suresinin incilerinin dizildiği tespihin ipidir (Akkuş, 2018, Kaside 1/1; Horata 2012:147).

Nef'i'nin yukarıdaki en son beyti "sözüm" redifli kasidesinin fahriye kısmında yer almaktadır. Bu kaside her ne kadar Hz. Muhammed'i övdüğü bir naat olsa da girizgah bölümünün ilk 31 beyti kendini övdüğü fahriye beyitlerinden oluşmaktadır. Horata'ya göre Nef'i, "Sözüm" redifli kasidesinde kimi beyitlerde *manevi âlemin peygamberi, şiir ülkesinin hükümdarı* ağzından seslenmekte, kimi beyitlerde de, *ilahî gerçekleri açıklayan bir şair* olarak, kendini vahyin kaynağıyla özdeşleştirmektedir (Horata,2012:145).

Sözüm şahid yeter isbât-ı isti'dâd için bana
Ne lâzım dâm-ı tezvîr eylemek tefsîr-i Kur'ânı
(Akkuş, 2018, Kaside 11/45).

Yeteneğimi ispat için şahit olarak sözlerim (şiirlerim) yeter. Kur'an tefsirini yalan tuzağı yapmaya ne gerek var (Şiirde Kur'an'dan iktibas yapmaya ne gerek var)

Nef'i bu benzetmelerle kabiliyetini ve üstünlüğünü ilahi yollarla da göstermek arzusunda olmalıdır.

Nef'i'nin yukarıdaki beyitleri incelendiğinde kendini övme noktasında Mütenebbî'den pek de geri kalmadığı görülmektedir. Kendi sözünü Fatıha suresinin incilerinin dizildiği tespihin ipine benzetmesi, kendi sözünün yanında Kur'ân iktibasına gerek olmadığını söylemesi, Hz. İsa ve Hz. Musa peygamberlerin mucizelerinin, Nef'i'nin şiirinin mucizesiyle benzeşmesi, gaybdan gelen ilhamlara sahip olduğunu belirtmesi son derece özgüven içeren iddialı ifadelerdir ve Mütenebbî'nin peygamberlik iddiası olarak görülen beyitleriyle de anlamsal açıdan benzeşmektedir.

Her iki şairin kendini övmeleri noktasında önemli bir nokta da *şiirleri ve şairlikleri* ile övünmeleridir. Aşağıdaki beyitler incelendiğinde bu iki şairin şairlik kabiliyetlerini ve şiirlerinin güzelliğini benzer üsluplarla övdükleri görülecektir.

Aşağıdaki beyitte Mütenebbî'nin kendini övmesi ve büyülenmesi şiirini ve sanatsal yeteneğini kapsamaktadır.

بِه قَدَمُ تَسْعَى حَيْرُ مَنْ بَأَنِّي مَجْلِسُنَا ضَمَّ مِمَّنُ الْجَمْعُ سَيَعْلَمُ
Meclisimize gelen herkes benim yeryüzünde ayakların yürüttüğü kimselerin en hayırlısı olduğumu bilecek.

وَأَسْمَعْتُ كَلِمَاتِي مَنْ بِهِ صَمٌّ أَنَا الَّذِي نَظَرَ الْأَعْمَى إِلَى أَدْبِي

Ben şiirine/edebiyatına körün bile göz gezdirdiği, sözlerini sağırın bile kendi kulaklarına dinlettiği kişiyim. .

وَيَسْهَرُ الْخَلْقُ جَرَّاهَا وَيَخْتَصِمُ نَامٌ مَلَأَ جُنْفُونِي عَنْ شَوَارِدِهَا

Başkaları şiir yazmak ve bu şiirle birbirleri arasında rekabet etmek için geceyi uykusuz geçirirken ben şiir nazmetmek için uykumu bile bölmem ve deliksiz uyurum (Demirayak, 2021:332).

Mütenebbî, Seyfu'd-Devle'yi övdüğü bir şiirinin içinde geçen bu beyitlerle adeta korkusuzca herkese meydan okumaktadır. Mütenebbî bu beyitleriyle kendini övme noktasında çığır açmış böylece şiirinin ana eksenine kendini oturtmuştur. Methiye içinde kendini de överek adeta övdüğü kişiyle aynı konumda olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Bu özelliğin Nef'î'nin methiyelerinde de olduğuna değinilmişti. Dolayısıyla Mütenebbî'den etkilendiği ya da benzediği bir diğer yönün methiyelerinin bu özelliği olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Mütenebbî'nin cesaretini, şiirini ve üstünlüğünü dile getirdiği aşağıdaki beyitler, Nef'î'nin üslubunu tanıyan her araştırmacıya ne kadar da tanıdık gelecektir. Kendi şairliğini, cesaretini ve savaşırlığını överken, şiirlerinin mükemmelliği nedeniyle kıskanıldığını, beyitlerindeki ince ve derin anlamın kendisinden başka kimse tarafından anlaşılamayacağını şöyle dile getirmektedir:

أَنَا ابْنُ الصَّرَابِ أَنَا ابْنُ الطَّعَانِ أَنَا ابْنُ اللَّقَاءِ ، أَنَا ابْنُ السَّخَاءِ

Ben savaşların, cömertliğin, kavgaların, mızrak saplayanların oğluyum.

لَا تَحْسُدَنَّ عَلَيَّ أَنِّي نَيْمٌ الْأَسَدِ يَسْتَعْظِمُونَ أُبْيَاتًا نَأَمْتُ بِهَا

Kükreyerek söylediğim beyitçikleri büyütüyorlar, aslanı kükremesinden dolayı kıskanmam.

لَوْ أَنَّ تَمَّ قُلُوبًا يَغْقَلُونَ بِهَا أَنَسَاهُمْ الذُّعْرُ مِمَّا تَحْتَهَا الْحَسَدَا

Şayet onlarda bu beyitleri anlayacak yürek olsa korkuları kıskançlıklarını gölgede bırakırdı (Mahcûb, 2015: 45, 54, Gökkiye 2011:37).

أَنَا مِنْ جَمِيعِ النَّاسِ أَطْيَبُ مَنْزِلًا وَأَسْرُّ رَاحِلَةً وَأَرْبَحُ مَشْجَرًا

Ben, bütün insanlar içinde konum olarak en iyi yerdeyim, en mutlusuyum ve en çok kar edenim (Vâhidî, 367).

Aşağıdaki beyitte ise hem şairler tarafından beğenildiğinden, hem de yöneticilerin kendisine olan sevgisinden bahsetmektedir. Beytin şerhlerinde Mütenebbî'nin gönlündeki o büyüklük ve yüceliğin tıpkı bir kral gibi hükmedici ve idare edici olduğu belirtilmektedir. Bir kralın kalbi nasıl her şeye muktedirse ve büyüklemeyle ayrıcalık kazanıyorsa, şairler de en güzel sözleri duyup idrak etmekle ayrıcalık kazanmaktadır. Mütenebbî'de bu yüzden ayrıcalıklı bir konumdadır (Mahcûb 2015:56

الشُّعْرَاءُ مِنْ يُزَى لِسَانِي نَ كَا وَ إِنْ الْمُلُوكِ مِنْ وَفْوَادِي

Gönlüm krallar tarafından dilimse şairler tarafından görülür.

Mütenebbî'nin aşağıdaki beyti şiirlerinin nesilden nesile aktarılacağı ve uzun ömürlü olacağının delili gibidir.

مَا الدَّهْرُ إِلَّا مِنْ رِوَاةٍ قَصَائِدِي إِذَا قُلْتُ شِعْرًا أَصْنَبِحَ الدَّهْرُ مُنْشِدًا

Zaman benim kasidelerimin râvisinden (aktarıcısından) başka bir şey değil, ben şiir söylediğimde zaman onun dinleyicisidir.

Nefî'nin aşağıdaki beyitleri de anlam olarak Mütenebbî'nin yukarıda zikredilen beyitleriyle benzerlikler taşımaktadır.

Felek tab'im gibi gevher getirmez her zaman dehre
Nice yılda eder hâsıl sadef bir dürr-i yektâyı
(Akkuş 2018, Kaside 27/50)

Sedef o biricik inciyi nasıl nice yılda ortaya çıkarırsa; zaman da benim yapımda değerli birini her zaman dünyaya getirmez.

Ben ölürsem yine âşufte olur halk-ı cihân
Hüsni ta'bir-i zebân-ı çemen-i hâkimden
(Akkuş 2018:14)

Ben ölürsem de cihan halkı mezarımdan çıkan çimenlerin güzelliğiyle kendinden geçer.

Yok münkir olur tab'ıma erbâb-ı suhande
Var ise bir iki müteşâ'ir süfehâdır
(Akkuş 2018: 33/49)

Söz erbabı içinde benim yeteneğimi kimse inkâr etmez, etse bile bunlar şairlik taslayan bir iki akıl noksanıdır.

Bu nazm-ı dilâvîze dahl eyleyemez hâsîd
Eş'âr değil zîra ilhâm-ı Hudâ'dır bu
(Akkuş 2018: Gazel 114/6).

Kıskananlar bu gönül çelen şiirlere dil uzatamaz çünkü bunlar şiir değil Allah'ın verdiği bir ilhamdır.

Bu beyitlerde Nef'î'nin de tıpkı Mütenebbî gibi ego sahibi olduğu gözlenmektedir. Şiirleri nedeniyle kıskanıldığını, şiirlerinin etkisinin uzun zaman devam ettiğini, yeteneğini kimsenin yadsımadığı bir şair olduğunu dile getirmektedir.

Nef'î, aşağıdaki beyitleriyle tıpkı Mütenebbî gibi şiirinin anlamsal derinliğini kimsenin anlamayacağını söylemektedir. Bu beyitlerde Nef'î'nin kıymetini o zamanın büyükleri anlayamamış olsa da, kendisinin ilham veren mucizeler şairi olduğu, sözlerinin de ancak Allah'ı bilen yani işin erbabı kişiler tarafından yorumlanabileceğini dile getirmektedir.

Ne bilir kadrimi erbâb-ı ma'ânî vü beyân

Sözümü Ârifi billâh eder ancak tefsîr

(Akkuş 2018: 39/46)

Ben şâ'ir-i mu'ciz-dem-i ilhâm-tırâzum

Bilmezse n'ola kadrüm mollâ-yı zamâne

(Kaside 42/33, Yalçın ve Bozkurt 2020:179).

Nef'î, aşağıdaki beytinde akrânı bulunmayan nice söz ustasını yendiğini söylemektedir (Aktaş 2011:46).

Nice üstâd-ı sühen güstere oldum gâlib

Ki bulunmaz arasan her birinin akrânı

(Akkuş, 2018, Kasîde 3/50).

Nef'î de tıpkı Mütenebbî gibi kendini övdüğü kişi ile eş konumda görmektedir.

Benim gibi senâ-hânın sen olsan n'ola memdûhu

Ki zâtın gibi tab'im dahi bî-mânend ü hemtâdır

(Akkuş, 2018, Kasîde 47/52).

Benim gibi bir övgücünün övdüğü kişi sen olsan buna şaşılmaz; çünkü senin zatın gibi benim yeteneğim de bir tanedir, eşsizdir (İsen, 2002, 16).

Bu beyitte padişah ile kendisini şairlik yeteneği açısından eş konumda gören Nef'î, sadece kendini yüceltiyor gibi görünse de, aslında kendince övdüğü kişinin değerini de yüceltmektedir. Cem Dilçin, Nef'î'nin kaside sunduğu kişiden önce kendisini övmesini memduhun böyle sözü değerli bir şairce övülmekten dolayı gurur ve şeref duymasına bağlamaktadır. Böylece değerini bir kat daha arttırmakla aslında övülen kişiye karşı başka bir yoldan yine methiye sunma olanağı da olmaktadır (İsen, 2002: 16-17).

وَكَمْ مِنْ جِبَالٍ جُبْتُ تَشْهَدُ أَنِّي أَلْ
جِبَالٌ وَبَحْرٌ شَاهِدٌ أَنِّي الْبَحْرُ
Kaç dağ gezdim dağ olduğuma tanıklık etti ve kaç deniz gördüm benim deniz olduğumu gördü.

Yukarıdaki beyitte Mütenebbî, çok gezdiğini, birçok dağı aştığını, bilgisinin dağlar ve denizler kadar engin olduğunu, bunu da herkese ispat ettiğini ve gösterdiğini belirtmektedir (Vâhîdî, 331).

Her iki şair benzer üsluplarla şöhretlerinin tüm âleme yayıldığını ifade etmektedir.

Nef'î de aşağıdaki beytinde tıpkı Mütenebbî gibi şöhretinin yayıldığını söylemekte ve şiirini kıskananlardan bahsetmektedir.

Var mı böyle kasîde demeğe cür'et eder
Şarktan garba varınca sühen ehline salâ
(Akkuş, 2018:17/79)

Böyle bir kasîde söylemeye cesaret eden var mı? Doğudan batıya bütün söz ehline meydan okuyorum.

Tutdu cihânı debdebe-i kûs-ı şöhretim
İşitmez anı gûşu hasûdun girân olur
(Akkuş, 2018: Kasîde 28/65).

Benim şöhretim bütün dünyayı sardı. Kıskananların kulakları bunu işitmez sağır olur.

Ben ol sühenver-i mu'ciz-i beyân-ı devrânım
Ki tuttu âlemi hüsn-i edâ ile nâmı
Kasîde vü gazelim hod pür etti dünyâyı
Ne Rûmu koydu ne Hîndi ne mülk-i Acâmı
(Akkuş 2018:Kasîde 21/36,41)

Yukarıdaki beyitlerde Nef'î, şöhretinin yaygınlığını dile getirirken, ününün tüm dünyayı kuşattığını, kasîde ve gazellerinin Rum, Hint ve Acem olmak üzere tüm dünyayı doldurduğunu söylemektedir.

Aşağıdaki beyitlerde de her iki şair kendisini yüceliğin ve büyüklüğün timsali Büyük İskender'e benzetmiştir. Mütenebbî hayatın kendisine yaşattığı sıkıntılara karşı olan azmini büyük Yunan kralı İskender'e benzettiğini şöyle dile getirmektedir:

كَأَنِّي بَنَى الْإِسْكَانَدَرَ السَّدَّ مِنْ عَزْمِي كَأَنِّي دَحَوْتُ الْأَرْضَ مِنْ خِبْرَتِي بِهَا
Sanki tecrübemle yeryüzüne yayıldım ve sanki İskender seddi benim azmimle yaptı. (Fahuri:623).

Nef'î ise aşağıdaki beytiyle Yunan hâkimi İskender'in, şayet okumuş olsaydı şiirlerini zırhına muska olarak takacak kadar beğeneceğini söylemiştir.

Ederdi vefk-ı girîbân-ı dır'ı İskender
 Bulaydı nüsha-i şî'rüm hâkim-i Yunânî
 (Aktaş 2018:Kaside 30/59)

Şiirimin bir nüshasını Yunan hâkimi bulmuş olsaydı İskender'in zırhının yakasına muska yapardı.

Aşağıdaki beyitlerde her iki şair kendini ve şiirlerini Süreyya yıldızına benzetmişlerdir. Mütenebbî, Süreyya yıldızının görkemini; Nef'î ise bu yıldızın göz kamaştırıcılığını ve çekiciliğini kendine benzetmektedir. Ayrıca Mütenebbî bu beytiyle kendisini yaşlılığın uzak olduğu Süreyya yıldızına benzetirken şiirleriyle her zaman zinde ve canlı kalacağını da anlatmaktadır.

أنا الثَّوْرِيَّا وذانِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ ما أَبْعَدَ الْعَيْبِ وَالنُّقْصَانَ مِنْ شَرْفِي

Kusur ve eksiklik benim şerefimden ne kadar uzak! Tıpkı yaşlılığın kendisinden uzak olduğu Süreyya yıldızı gibiyim (Vâhidî, 243).

Bulaydı ger bununla zîb ü ziyet gerden-i Zühre
 Felekte zann ederdi seyr eden 'ıkd-ı Süreyyâ'dır
 (Akkuş 2018: 42/62)

Eğer Zühre'nin gerdanı bu şiirimle süs, bezek bulsaydı, onu gökyüzünde görenler Süreyyâ'nın kolyesi sanırlardı.

Mütenebbî ve Nef'î'nin kendini, şiirini, cesaretini övdüğü bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. İncelenen beyitler bağlamında Mütenebbî ve Nef'î'nin kişilik ve şiirlerinde kendini övme noktasında bulunan benzer yönleri belirtmek adına aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Mütenebbî	Nef'î
<p>Övünmek için atalarına ihtiyaç duymam. Konumum Yahudilerin içindeki Mesih'in (İsa'nın) yeri gibidir. Kusur ve eksiklik benim şerefimden uzaktır. Bütün insanlar içinde konum olarak en iyi yerdeyim. Tecrübemle sanki yeryüzüne yayıldım</p>	<p>Felek tab'im gibi geöher getirmez her zaman dehre Sözüüm hulâsa-i mazmûn-ı mu'ciz-i 'İsâ Nice üstâd-ı sühen güstere oldum gâlib</p>

<p>Söylediğim beyitçikleri ! büyütüyorlar. Kafiye ustasıyım. Şiirimi körler bile görür, kelimelerimi sağırlar bile duyar. Şiirlerimde bir nebî (peygamber) gibiyim ancak mucizelerim anlamlarda ortaya çıkar.</p>	<p>Sözümü Ârifi billâh eder ancak tefsîr Ben ol sühenver-i mu'ciz-i beyân- ı devrânım Sözüm şâhid yeter isbât-ı isti'dad için bana Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm Silk-i tesbîh-i dür-i seb'a'l- mesânîdir sözüm</p>
<p>Kaç dağ gezdim dağ olduğuma tanıklık etti ve deniz benim deniz olduğumu gördü.</p>	<p>Tutdu cihân-i debdebe-i kûs-ı şöhretim Kaside vüi gazelim hod pür etti dünyâyı Ki tuttu âlemi hüsn-i eda ile nâmı Kaside vüi gazelim hod pür etti dünyâyı Ne Râmu koydu ne Hindi ne mülk-i Acâmı</p>

Sonuç

Divanlarındaki fahriye türü bazı beyitleriyle ele alınan Mütenebbî ve Nef'î'nin benzer beyitlerinin sayısını artırmak mümkündür. Her iki şairin de fahriyeleri incelendiğinde kendini beğenmişlik, kibir ve büyülenme açısından birçok benzerlik olduğu görülmektedir. Bu benzerliklerden yola çıkarak Nef'î'nin kendini ve şiirlerini övmek ve üstün görmek yönüyle Mütenebbî'den etkilendiği, belki de esinlendiği; ancak yapılan araştırmalar neticesinde bu etkilenmenin bizzat Nef'î tarafından belirtilmediği, sonradan bu iki şairi de okuyan kişilerce fark edilip ortaya koyulduğu görülmektedir. Her iki şairin de dünyaya, insanlara ve makamlara karşı bu kadar benmerkezci olmalarının nedeni olarak, çocukluk devrelerinden itibaren iyi eğitim almış olmaları dolayısıyla kendilerine duydukları ilmî özgüven yanı sıra aileleri tarafından ilgi görememe, yaşadıkları maddi sıkıntılar ve bütün bu eksikliklerin yapılarındaki benliği ve egoyu ortaya çıkarması düşünülebilir. Zira Mütenebbî çöllerde tek başına tüm gururuyla gezerken kendisinin peygamber olduğuna inandıracak kadar nitelikli, buna hemen taraftar toplayabilecek kadar keskin zekâlıydı. Bütün bu ilgi ve taraftar toplama

Seyfuddevle gibi zengin bir hâmî bulabilmeyi de geciktirmedi. Nef'î de aynı şekilde Osmanlı devletinin sultanları ve ileri gelenleri arasında övgüsü, övdüğü kişiyi yüceltmesi ve keskin zekâsıyla haddini aştığı zamanlarda bile tolere edilebilmiş, Osmanlı padişahlarından IV. Murad'ın gözde şairi olabilmeyi başarabilmişti. Her iki şairin açık sözlü ve kendine güvenli yapıları uzun yıllar padişah ve devlet büyüklerinin yakınında olup onlardan hediyeler elde etmelerine neden olsa da kendilerini bekleyen kötü son aynı olmuştu. Mütenebbî hayatının geçtiği çölde düşmanları tarafından öldürülmüş, Nef'î ise boğazlanarak denize atılmıştı. Bir insanda bulunan özgüven, bilgi birikimi ve kabiliyet birleşince ortaya çıkan benlik duygusunu her iki şair özellikle de dini kavramlarla birlikte bir abartı unsuru olarak kullanmışlardır. Şiirlerinin ününün tüm dünyayı sarması, kendileri gibi bir söz ustasının nadir bulunması, konularının peygamber menzilesinde olması gibi ifadelerle tezâhür eden “ben”; bu iki şairin bu denli dikkat çekmesinin, bugün bile sevilmesinin ve üzerinde çalışma yapılmasının nedeni olmalıdır. İncelenen kasidelerde her iki şairin gerek kişiliklerini övmek, gerekse şiirlerini göklere çıkarmak konusunda abartıdan kaçınmadıkları görülmektedir. Her iki şairin kasidelerinde dikkat çeken başka bir husus da memduhları için yazdıkları kasidelerde en az memduhları kadar ya da daha fazla kendilerini överek methiye içinde fahriye yapmaları ve kendilerini övdükleri kişilerle eş konumda görmeleridir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde görev yapan Arap akademisyenlerce bu iki şairin kasidelerinin fonetik ve ses bakımından karşılaştırılması neticesinde ortaya çıkan benzerlikler bir tebliğde dile getirilmiş, Nef'î'nin kasidelerinde bazı kafiye harflerini ve bu kafiyeleri verirken seçtiği Arapça kelimeleri Mütenebbî'den aldığı iddiası da örneklerle kanıtlanmaya değer görülmektedir. Öyle görülüyor ki bu iki şair şiirleriyle ve mizaçlarıyla hem Arap hem de Türk araştırmacıların ilgisini çekmeye devam edecektir.

Kaynakça

Abbas, Hasan (1973), *el-Mutenebbî ve Şevkî*, Kahire.

- AKTAŞ, Hasan (2011), “Nef’î’de Benlik Algılamasının Şiirine ve Hayatına Yansımaları, Necip Fazıl Örneği ile Karşılaştırma”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 46, s. 39-60.
- AKKUŞ, Metin (1993), *Nef’î Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKKUŞ, Metin (2012), “Nef’î”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, s. 523-525.
- AKKUŞ, Metin (2018), *Nef’î Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> (13.02.2021).
- ATALAY, Mehmet (2019), *Nef’î Farsça Divan Metin-Çeviri*, İstanbul: Demavend Yayınları.
- BİLKAN, Ali Fuat (2006), “Şiir”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. II, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 252-290.
- Câdirî, Sehâd (2011), *el-İ’tidâdu bi’n-Nefs fî Şi’ri Ebî Tayyib el-Mutenebbî*, <https://www.diwanalArab.com/> (21.02.2020).
- COŞKUN, Menderes (2009), “Mehmet Âkif’in Şiir Anlayışı ve Şiir Seviyesine Yükselmiş Manzumeleri”, *I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildirileri*, C.II, Burdur, s. 547-561.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1991), “Kaside Şairi Nef’î”, *Ölümünün 350. yılında Nef’î*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 9, s. 79-89.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1991), “Nef’î’nin Kasidelerinden Örnekler ve Açıklamaları”, *Ölümünün 350. yılında Nef’î*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 9, s. 79-89.
- DEMİRAYAK, Kenan (2021), *Arap Edebiyatı Tarihi IV*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- DURMUŞ, İsmail (1995), “Fahr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, s. 79.
- DURMUŞ, İsmail (2012), “Mütenebbî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, s.195-200.
- Dîvânu’l-Mütenebbî* (1983), Daru’l-Beyrut.
- el-Fâhurî, Hannâ (tsz.), *Târihu’l-Edebi’l-‘Arabî*, Beyrut.
- el-Fâhurî, Hannâ (1998), *el-Fahr ve’l-Hamâse*, Kahire: Dâru’l-Ma’ârif.
- es-Se’âlibî (1399), *Yetîmetu’d-Dehr*, C. I, Mekke.
- el-Ma’arrî (2017), *Risâletu’l-Gufrân (Gufran Risalesi)*, Çev: Nevzat H. Yanık, Selami Bakırcı, Ankara: TDK Yayınları.

- el-Yazıcı, Nasîf (1882), *el-'Urfu't-Tayyib fi Şerhi Dîvânî Ebî Tayyib*, Beyrut: Matba'atu Kaddîs Corcius.
- GOLDZİHER, Ignace (1993), *Klasik Arap Literatürü*, Çev. Prof. Dr. Azmi Yüksel, Prof. Dr. Rahmi Er, Ankara: İmaj yayınları.
- GÖKKAYA, Şirin (2011), *el-Mütenebbî'nin Şiirlerinde Yaşam Felsefesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HORATA, Osman (2012), *Nef'î'nin "Sözüm" Redifli Kasidesinin İstiare Zemini*, Bilig, Bahar 2012, S. 61, s. 143-156.
- Huseyn, Taha (2014), *Ma'a'l-Mutenebbî*, Kahire: Mu'essesetu'l-Hindavi li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe.
- İbn Hallikân (tsz.), *Vefeyâtu'l-A'yân*, C. 1, Beyrut.
- İPEKTEN, Haluk (2000), *Nef'î, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Tuba Işınsoy (2002), *Divan Şiirinde Fahriye*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KAÇAR, Mücahit (2019), *Övgü ve Yerginin Zirve Şairi Nef'î*, Ankara: Edebiyat Ortamı Yayınları.
- KARAHAN, Abdulkadir (1954), *Nef'î, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- KARAHAN, Abdulkadir (1986), *Nef'î Divanından Seçmeler*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- KOŞİK, Halil Sercan (2013), "Nef'î Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi", *Turkish Studies*, Volume 8/1 Winter 2013, s. 1977-1993.
- Mahcûb, Sâmiye (2015), *en-Nercisiyye fî Şi'ri'l-Mütenebbî*, Cezayir: Université Akli Mohand Oulhadj, Faculte des Lettres et de Langues, Risâletu'l-Master.
- Muhammed, Sirâcuddin (tsz.), *el-Fahr fi'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, Lübnan: Dâru'r-Râtib el-Câmi'iyye.
- OCAK, Tulga (1991), "Nef'î ve Eski Türk Edebiyatındaki Yeri", *Ölümünün 350. yılında Nef'î*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 9, s.1-45.
- OCAK, Tulga (2002), "XVII Yüzyıl Şairi Nef'î ve Kasîde", *Türkbilig*, S. 3, s. 63-82.

- Özdemir, Abdurrahman (2006), “el-Mütenebbî'nin Şiirinde Maraş”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 14, s. 159-185
- ÖZNURHAN, Halim (2006), “Arap Şiirinde Fahr Teması”, Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 22, s.149-160.
- Sâmia, Badawi ve Amani Adli (2015), “Mütenebbî ve Nef'î'nin Övgü Kasideleri (Fonetik ve Semantik İnceleme)”, V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi Bildiri Kitabı, Mersin, s. 558-569.
- Sâmin, İbrahim (2005), *el-Hasâisu'l-Fenniyye ve'l-Ma'neviyye fî Medâ'ihî Ebî Tayyib el-Mütenebbî*, Maoumy: Câmia'tu Şeyh Ent Dakar.
- Selahattin, Goran (1999), *Fennu'l-Medîh fî şî'ri'l-Mütenebbî*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tevfik, Ebuzziya (1305), *Nef'î*, (Haz. Furkan Öztürk, 2016), İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- ÜNVER, İsmail (1991), “Övgü ve Yergi Şairi Nef'î”, *Ölümünün 350. yılında Nef'î*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 9, Ankara, s. 45-78
- ÜZGÖR, Tahir (1995), “Fahriye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 11, s. 97-98.
- Vâhidî, *Şerhu Dîvânî'l-Mutebebbî*, <https://al-maktaba.org/book/754/367#p6> (20.02.2021)
- YALÇIN, İdris, Kenan Bozkurt (2020), “Nef'î'nin Şiirlerinde Narsizmin Yansımaları”, *Atlas Journal*, Vol: 6, Issue 26, pp.175-191.
- YALTKAYA, Şerafettin (2015), (Sadeleştiren: Yıldız Musa ve Ceviz, Nurettin), “Mütenebbî'den Önce Şiir”, *Nüşa*, Yıl: V, S. 17.
- Zehebî, (1989), *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, C. 26, Beyrut: Dâru'l-Kuttâbi'l-'Arabî.
- Zeydan, Corci (1983), *Târîhu Âdabi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, Beyrut.
- Zeyyât, Ahmet (1932), *Târîhu'l-Edebî'l-'Arabî*, Kahire: Daru'n-nahd